

Csillagfedések

Teljes holdfogyatkozás április 3/4-én

Immár hatodik éve nem sikerült a hazai amatőröknek teljes derűtség mellett megfigyelni teljes holdfogyatkozást, így bizonyára sokan várják ezt az áprilisi éjszakát. Erdemes alaposan felkészülnünk az eseményre, hiszen a fogyatkozás néhány órája számtalan látnivalóval és sok megfigyelési lehetőséggel szolgál. Az észlelő amatőr-csillagász kézikönyvében hasznos útmutatót találunk, azonban a megfigyelés menétéről teljesebb képet kapunk, ha áttanulmányozzuk a Meteor 1989/7-8. számában a 34-37. oldalon leírtakat, az 1992/11-es szám 23-30. oldalait és az 1990. február 9-i holdfogyatkozás megfigyeléseinek feldolgozását (1990/4. 25-27.o., 1990/5. 28-30. o.). Most helyszűke miatt nem közölhetünk teljes észlelési útmutatót, az már korábban többször megjelent az előbb említett helyeken. Ehelyett néhány fontos és érdekes dologra hívjuk fel a figyelmet. (Aki nem rendelkezik ezekkel a számokkal, a rovatvezetőtől kérheti a cikkeken fénymásolatait, felbélyegzett válaszboríték ellenében.)

A holdfogyatkozás előtti napokban tanulmányozzuk át a holdfelszínét, hogy az esemény napján könnyebben tájékozódhassunk. (Egy érdekes fedést is megfigyelhettünk néhány nappal korábban. Március 30-án 00:44 UT-től kezdődően a 77%-os megvilágítottságú Hold elfedi az M67 jelű fényes nyílthalmazt. A 15' átmérőjű halmaz csillagai 31 perc alatt kerülnek a Hold mögé. A legfényesebb halmaztagok 10 magnitúdósak, így a megfigyelés nem könnyű, de kíváncsian várjuk észlelőink tapasztalatait.)

A holdfogyatkozás estjén is van időnk, hiszen a penumbra belépés (a nyári időszámítás alapján) csak negyed 12-kor kezdődik, a fogyatkozás látványos része pedig éjfél után, a hajnali órákban zajlik (a szeptemberi holdfogyatkozás még később fog kezdődni). A késői időpont és a hideg idő miatt valószínűleg az utcai benutartásokon már kevesebb lesz az érdeklődő, így mindenkinek lesz ideje komolyabb megfigyelést végezni. Vizuálisan is több területen tevékenykedhetünk:

- a) megmérni a főbb kontaktusokat (U1-U4),
- b) részleges fogyatkozás idején megmérni a kráter-kontaktusokat,
- c) a fogyatkozás közepén szabad szemmel megbecsülni a Danjon-skála szerinti értéket,
- d) vizuális vagy fotografikus fotometriával meghatározni a Hold fényességének változását,
- e) leírni a penumbra szélének alakját, láthatóságát, az umbra szélénél alakját, élességét, lehetséges megnyúltságát, az umbra belsejének színeit, részeit, szerkezetét, a holdfelszín láthatóságát.

	UT	PA
P1	21:17,3	82,2
U1	22:21,2	87,5
U2	23:26,9	253,7
max.	0:09,7	197,1
U3	0:52,7	140,4
U4	1:58,3	301,6
P4	3:02,1	296,4

A holdfogyatkozás kontaktusai (1-2 perces eltérés lehetséges!) és azok pozíciószöge a holdkorongon (az égi északi pólus irányától kelet felé mérve)

Ezek közül a statisztikai vizsgálódások miatt a legfontosabb az a) és a c), azaz kérünk mindenkit, hogy legalább a fogyatkozás négy fő kontaktusát és sötétségének Danjon-értékét mérje meg és adatait küldje be.

Dátum	Típus	Nagyság	Max.
1996.09.27.	teljes	1,235	2:53 UT
1997.03.24.	részleges	0,915	4:40
1997.09.16.	teljes	1,188	18:18
1998.03.13.	penumbrális	-0,390	4:20
1998.08.08.	penumbrális	-0,869	2:26
1999.01.31.	penumbrális	-0,030	16:17
2000.01.21.	teljes	1,325	4:42
2001.01.09.	teljes	1,185	20:21

A következő öt évben Magyarországról részben vagy egészben látható holdfogyatkozások

Csillagfedések a fogyatkozás alatt

A fogyatkozás a Virgo csillagszegény vidékén zajlik, azonban így is több okkultációt megfigyelhetünk. A sötét Hold mellett olyan halvány csillagokat is láthatunk, amelyeket máskor elnyom a holdfény. A mérést legalább tizedmásodperces pontossággal kell végeznünk, hogy használható adatokat kapjunk. Ehhez szükséges egy stopper és egy pontos időjel. Aki nem rendelkezik ilyen vevőkészülékkel, kérjük, a Kossuth rádió pontosidő jelzését használja, mert ennek hibáját azon az estén megmérjük. Azt mindenképpen tüntessük fel az észlelés mellett, hogy milyen időjeleket használtunk, és óránkat mikor állítottuk be. Ez a kráter-kontaktus mérésekre is igaz (bár ott elegendő az 1–2 másodperces pontosság is.) A számított időpontok az ország közepére vonatkoznak, ezektől pár perces eltérés lehetséges. Nyugatabbra korábban, keleten később következnek be a fedések.

idő(UT)	név	fény.	PA (fok)
20:23	D 138967	6,3	141 telehold!
23:13	X18857	9,0	25 súroló
23:19	D X35475	9,6	92
23:32	R X18833	8,9	308
23:55	R X35463	9,7	312
23:57	D X35485	10,0	134
00:33	R X35475	9,6	316
00:47	D X18897	8,9	150
01:07	R X35485	10,0	272
01:45	R X18897	8,9	253

A fogyatkozás során bekövetkező csillagfedések. Az adatok Magyarország közepére vonatkoznak. A pozíciószög (PA) az égi északi pólustól kelet felé mérendő 0–360 fok között

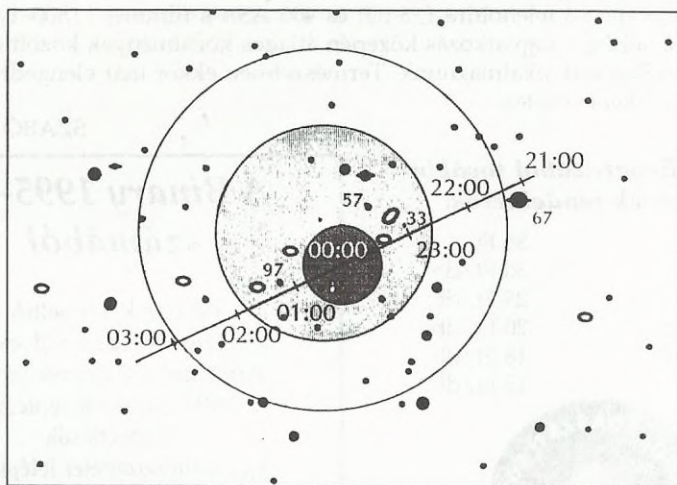
Az elfedendő csillagok között egy súroló fedés is van. Az X18857 (SAO139002) csillagot 23:13 UT-kor érinti a holdperem. Az idei Évkönyv 106. oldalán a 9-es jelű szag-

gatott vonal jelzi a fedés északi határát, tehát az e vonaltól délre élők teljes okkultációt (10–15 perccel korábban!), az ettől északra észlelők csak a csillag közelítését láthatják. A határvonalon állók az árnyékban lévő holdperem mellett megfigyelhetik, amint a holdi hegyek és völgyek között vándorol a csillag. Érdeemes lenne a jelenség határvonalához közel lakóknak az érintés sávjába elutazni, és ott végezni a megfigyelést. Az érdeklődők részletesebb adatokért vegyék fel a kapcsolatot a rovatvezetővel.

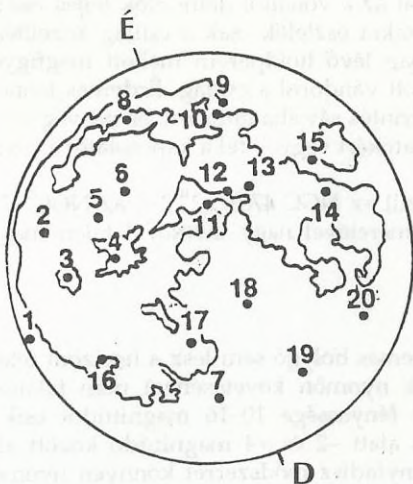
A Hold elfed néhány galaxist is. Ezek közül az NGC 4731 $12^m,2$ -s, az NGC 4775 pedig $11^m,6$ -s, és másfél ívperces kompakt méretével nagy távcsővel talán megfigyelhető a Hold mellett.

Fotometria

A holdfogyatkozás idején egyetlen szabadszemes bolygó sem lesz a horizont felett, így a fotometriához (a Hold fényességének nyomon követéséhez) nem találunk könnyen fényes összehasonlítókat. A Hold fényessége 10–16 magnitúdót esik a fogyatkozás alatt, így fényessége a totalitás alatt -2 és $+4$ magnitúdó között alakulhat. Fordított binokulárral, vagy karácsonyfadisz módszerrel könnyen nyomon követhetjük a Hold fényességének változását. Mivel ilyen mérésre csak elvétve volt példa hazánkban, mindenkit bátorítunk, hogy próbálkozzon meg vele, hiszen a fogyatkozás sötétségéről így kapjuk a legpontosabb képet. A horizont feletti legfényesebb csillag az α Bootis (Arcturus), amely 0^m -s. 1^m -s például a Spica, 2^m -s pedig a Sarkcsillag. A 4^m -nál fényesebb csillagok katalógusát az Évkönyvben megtaláljuk.

A holdfogyatkozás menete és a Hold útja a csillagok között. Az ábra a Hold útját mutatja a csillagos háttér előtt a fogyatkozás során. A feltüntetett csillagokat már binokulárral is láthatjuk, így könnyebben elképzelhetjük Földünk árnyékkúpját az űrben. Az elfedett csillagok katalógusszámuk két utolsó jegyével vannak jelölve. Az umbra és a penumbra határa a fogyatkozás közepére vonatkozik, ugyanis a fogyatkozás során a földárnyék is elmozdul az égi háttérhez képest. A terület az Uranometria II. 284. oldalán található

1. Grimaldi	11. Manilius
2. Aristarchus	12. Menelaus
3. Kepler	13. Plinius
4. Copernicus	14. Taruntius
5. Pytheas	15. Proclus
6. Timocharis	16. Gassendi
7. Tycho	17. Birt
8. Plato	18. Abulfeda E
9. Aristoteles	19. Nicolai A
10. Eudoxus	20. Stevinus A

**A kráterkontaktusok mérésére
használatos 20 kráter elhelyezkedése**

Fotózás

Látványos felvételek készülhetnek a fogyatkozás minden fázisáról, azonban a hatalmas fényességkülönbségek miatt nagyon eltérő expozíciós időket kell alkalmaznunk. Míg a nem fogyatkozó teleholdra $f/8$ -nál és 400 ASA-s filmmel $1/500$ – $1/2000$ s az expozíciós idő, addig a fogyatkozás közepén átlagos körülmények között másfél-két perc közötti időket kell alkalmaznunk. Természetesen ekkor már elengedhetetlen az órágépés vagy a kézi vezetés.

SZABÓ SÁNDOR

Az MCSE-matricából további példányok rendelhetők:

1 db	35 Ft
2–3 db	30 Ft/db
4–5 db	25 Ft/db
6–10 db	20 Ft/db
11–20 db	18 Ft/db
21 db–	15 Ft/db

A rendelt tételek ellenértékét postabélyegben kérjük megküldeni az MCSE címére (1461 Budapest, Pf. 219.)!

A Binary 1995-ös számából

Az éjszakai égboltról
A Zeiss APQ objektívekről
Burnham, a sasszemű észlelő
Alfa Comae Berenices
Tesztzettősök
Egy szálmikrométer felépítése

Megrendelhető az MCSE Kettőscsillag
Szakcsoportja vezetőjénél:
Ladányi Tamás, 8175 Balatonfűzfő,
Balaton krt. 71.
Tel.: (88) 351-744